

Seminarium „Święta Łucja rozprasza mroki. 40. rocznica stanu wojennego”

W poniedziałek 13 grudnia 2021 r. o godzinie 11.00 w siedzibie Archiwum Narodowego w Krakowie odbyło się seminarium pt. „Święta Łucja rozprasza mroki. 40. rocznica stanu wojennego”. W programie przewidziano omówienie materiałów źródłowych związanych z historią stanu wojennego przygotowane przez dr Barbarę Berską, prezentację „Walcząc słowem. Historia stanu wojennego zapisana wierszem” autorstwa Iwony Fischer oraz projekcję filmu pt. *Szwed z Wesela, czyli niezdrowo i romantycznie* w reżyserii Antoniego Krauzego.

13 grudnia to kolejna, w tym roku 40., rocznica wprowadzenia stanu wojennego, jednego z najbardziej dramatycznych wydarzeń w historii powojennej Polski. To czas, który w pamięci zbiorowej Polaków funkcjonuje jako szereg tragicznych wydarzeń: wstrząs nocy grudniowej, przemówienie generała W. Jaruzelskiego, strzały w kopalni „Wujek”, internowanie członków NSZZ „Solidarność”, demonstracje, pacyfikacje strajków, ale i solidarność międzyludzka oraz wzajemna pomoc. 13 grudnia to także dzień przynoszącej światło Świętej Łucji. Święta ta jest patronką m.in. pisarzy, jej święto zwiastuje dłuższy dzień i wyjście z mroku.

Seminarium rozpoczęło wystąpienie dr B. Berskiej pt. „Wybór źródeł do badań okresu stanu wojennego 1981–1983 w zasobie Archiwum Narodowego w Krakowie”. Jako podstawowy w kwerendzie na temat tego okresu wskazała ona Zbiór Solidarności (29/1828), przypominając także historię gromadzenia zebranych w nim materiałów (przynoszonych m.in. w czasie stanu wojennego do archiwum przez pracowników ówczesnego Archiwum Państwowego i skrytycznie ukrywanych pomiędzy aktami). Podkreślona została różnorodność zgromadzonych w Zbiorze Solidarności materiałów – od dokumentacji aktowej, poprzez fotografie, afisze, plakaty, ulotki, aż po archiwalia – muzealia. Pozostałe zaprezentowane materiały pochodziły m.in. ze Zbioru Andrzeja Fischera (29/2963 – m.in. afisze o wprowadzeniu stanu wojennego) czy zbioru Małopolska Press S.A. (29/1923 – liczne fotografie obrazujące zamieszki i demonstracje uliczne). Jako spojrzenie ze strony ówczesnej władzy przedstawiono materiały z zespołu Komitetu Krakowskiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (29/2382).

Kolejnym punktem programu była prezentacja I. Fischer „Walcząc słowem. Historia stanu wojennego zapisana wierszem”. Została ona opracowana na podstawie utworów literackich przechowywanych w zasobie Archiwum Narodowego w Krakowie. W Zbiorze Solidarności znajdują się teksty w rękopisach i maszynopisach – wierszy, pieśni i piosenek powstałych w czasie stanu wojennego. Znaleźć tu można utwory powszechnie znane, np. *Wroniada*, *Zomotywa* czy słynny recytowany przez aktora Emilianą Kamińskiego *Bluzg* (skierowany w niewybrednych słowach bezpośrednio do Wojciecha Jaruzelskiego). Uwagę zwracają także przeróbki i parafrazy kolęd (*Lulajże Jezuniu*), polskich pieśni (*Jeszcze*

Polska nie zginęła, Marsz, Marsz Polonia, Międzynarodówka), popularnych piosenek (*Siekiera, motyka; Kolorowe jarmarki*) czy narodowej poezji (*Reduta Urbana*). Szczególnie ciekawe są wiersze i piosenki odwołujące się do wydarzeń i osób z terenu Krakowa i Małopolski. Tu wskazać trzeba choćby wiersze *Smok i Jaruzelski* czy *Wanda leży* – odnoszące się bezpośrednio do krakowskich legend. Tytułowa „walka słowem” to zarówno krótkie hasła z ulotek (1983 – *Stan wojenny zawieszony jednak dalej dziobią wrony*), aż po długie literackie teksty, np. scenariusze *Szopek noworocznych*.

Seminarium zakończyła projekcja filmu pt. *Szwed z Wesela, czyli niezdrowo i romantycznie* w reżyserii Antoniego Krauzego z 1998 r. Reżyser zasłynął z filmów dokumentujących i opisujących polską historię (*Czarny czwartek. Janek Wiśniewski padł, Bibuła, Nie wiem, jak to się skończy, Radość pisania, STS, W jednym – o przyjaźni, miłości i śmierci Janiny Garyckiej, Piwnica, Oczami cenzora, Akwarium, czyli samotność szpiega, Monidło, serial Zaklęty dwór*). Film o Andersie Bodegårdzie wpisuje się w cały filmowy cykl Antoniego Krauzego o ludziach polskiej kultury. Są to m.in. dzieła: *Pisarz* (1994) o Witoldzie Zalewskim, *Preisner, czyli droga do sukcesu* (1995), *Układanie życia* (1997) o Witoldzie Woroszyńskim, *Idąc, spotykając...* (1999) o Stanisławie Różewiczu, *Życie wewnętrzne, czyli hobby* (1998) o Franciszku Adamiaku, *W jednym – o przyjaźni, miłości i śmierci Janiny Garyckiej* (2003), *Ćwiczenia z niepamięci* (2004) o Januszu Morgensternie oraz *Radość pisania* (2005) o Wisławie Szymborskiej. Film *Szwed z Wesela, czyli niezdrowo i romantycznie* został doceniony na krakowskim Festiwalu Filmów Krótkometrażowych w 1999 r. – otrzymał nagrodę specjalną Brązowego Krakowskiego Lajkonika.

Bohaterem dokumentu jest mało znana postać szwedzkiego tłumacza Andersa Bodegård. Karl Vilhelm Anders Bodegård tłumaczył polską literaturę – na język szwedzki przełożył m.in. dzieła największych współczesnych polskich pisarzy i poetów: Witolda Gombrowicza, Ryszarda Kapuścińskiego, ks. Józefa Tischnera, wiersze Zbigniewa Herberta, Ewy Lipskiej, Pawła Huelle, Adama Zagajewskiego. Był też tłumaczem poezji W. Szymborskiej, jego tłumaczenia na język szwedzki spopularyzowały twórczość poetki w Szwecji, pośrednio przyczyniając się do uhonorowania jej literacką Nagrodą Nobla w 1996 r.

Po 13 grudnia 1981 r., po ogłoszeniu stanu wojennego, Anders Bodegård opuścił Polskę (na fali wyjazdów wszystkich obcokrajowców), jednak już w lutym 1982 r. powrócił do Krakowa. Nie zakazano mu pobytu w czasie stanu wojennego, sam podjął decyzję o pozostaniu w Polsce, pracując jako lektor języka szwedzkiego na Uniwersytecie Jagiellońskim. Aby zrozumieć polską historię oraz istotę dziejących się wydarzeń i przemian zachodzących w naszym kraju, przetłumaczył na własny użytek dzieło ks. prof. J. Tischnera o etosie „Solidarności”. Posiadając w tym czasie własną maszynę do pisania (inne maszyny były rejestrowane, nie dotyczyło to obcokrajowców), niejednokrotnie umożliwiał pisanie tekstów pozadebitowych. Dodatkowo A. Bodegård, podróżując pomiędzy Szwecją a Polską, pełnił rolę kuriera nielegalnych wydawnictw i przesyłek, współpracował także z działającą w Szwecji redakcją „Orla Białego”. Organizował pomoc dla prześladowanych i potrzebujących. Film przypominał jego postać na obu polach – jako tłumacza polskiej literatury oraz jako świadka polskiej historii i osobę zaangażowaną w wydarzenia stanu wojennego.

Iwona Fischer
Archiwum Narodowe w Krakowie